

Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz

Giriş

Akdeniz her şeyi ile dünyanın en bereketli denizidir. İklimi ve ürünleri yaşam reçetelerine konu olmuştur. Büyük kısmı uzun yıllar Osmanlı egemenliğinde kalan bu denizi çevreleyen ülkeler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bugünkü sınırlarına kavuşmuştur. Avrupa'nın karşı kıyısındaki Libya ve Cezayir petrolü son müdahalelerden sonra güvenli bir şekilde Batı'ya aktarılmaktadır. Libya'nın silahlı kabile çetelerine teslim edilmesi Batı için önemli değildir. Önemli olan Libya petrol ve gazının uluslararası Amerikan ve Fransız şirketlerince işletilmesi ve Amerikan doları üzerinden satılmasıdır. Ancak Akdeniz'in nimetleri bununla bitmemiştir. 2008 yılında, Kıbrıs'ın etrafı da dâhil olmak üzere Doğu Akdeniz havzasında önemli miktarda petrol ve doğal gaz yatakları keşfedilmiştir. Bu bağlamda bölgedeki kıyı devletlerinin her kilometrelik kıyı şeridi, son derece değerli binlerce mil kare deniz alanına dönüşmüştür. Mısır, Türkiye, Kıbrıs (GKRY ve KKTC), Lübnan, Suriye, İsrail ve Gazze Şeridi bölgedeki petrol ve doğal gazda hak sahibidir. BM Deniz Hukuku Sözleşmesine göre, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) adı verilen deniz alanlarının devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir. 2009 yılına gelindiğinde İsrail'in kuzey sahili açıklarında Dalit ve Tamar olarak adlandırılan alanlarda trilyon metre küplük doğal gaz yatakları keşfedildi. 2010'da ise Leviathan diye adlandırılan alanda da yüksek miktarda doğal gaz ve petrol bulundu. Mısır'ın MEB'inde kalan Nil Deltasında da 2010 verilerine göre 200 milyar m³ gaz 1,8 milyar varil petrol bulunmaktadır. Görüldüğü gibi dünyanın kurulduğu bu bölge yine dünyanın kaderini belirleyecek gibi görünmektedir.

Doğu Akdeniz'i Kim Kontrol Edecek?

İsrail'in Lübnan ile deniz sınırı anlaşmazlığı var.¹ KKTC'nin, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile anlaşmazlıkları var. Bu alanlar çok değerli. Tüm Avrupa'nın en az yüz yıllık petrol ve doğal gaz gereksinimlerini karşılayabilecek bir potansiyelin doğu Akdeniz çanağında olduğu anlaşılmıştır. Bu gelişmelerin ışığında 40 kilometrelik kıyı şeridine sahip Gazze'nin bile ne kadar stratejik ve değerli kaynaklara sahip olduğu ve İsrail'in Gazze'den neden vazgeçmediği daha kolay anlaşılabilir. Suriye de aynı pozisyonadadır. ABD ve İsrail'e göre, Baasçılar Suriye'de iktidarda olduğu sürece bölgedeki kadim düşmanlıklarının sona ermesi çok zor. Ayrıca bölge ülkelerinin siyasi ve ideolojik farklılıkları da MEB anlaşmalarını engellemektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) bu konuda en çok çaba gösteren taraftır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi; Mısır (2003), Lübnan (2007) ve İsrail'le (2010) yapılan anlaşmalarla, Kıbrıs'a ait olduğunu iddia ettiği MEB sınırlarını belirlemiş ve kendi alanında deneme sondajlarına başlamıştır. GKRY KKTC'yi dikkate almadan kendi MEB'ini de ilan etmiştir. Bu bölgede de 100 yıl yetecek kadar doğalgaz rezervi bulunduğunu söylenmektedir KKTC'nin uluslararası alanda

¹ Lübnan Hizbullah'ı İsrail'in kıyı ötesi doğalgaz tesislerinden bazılarının Lübnan'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi içinde olduğu iddiasıyla saldırı hedefi olduğunu belirtti. Kaynak: Benny Morris, New Alliances of the Israel, The National Interest, 2 February 2012

tanınmaması nedeniyle bölgede ciddi bir anlaşmazlık söz konusudur. Meis Adası etrafındaki aidiyeti belirsiz adalar nedeniyle anılan bölgede Türkiye-Yunanistan arasında da MEB anlaşmazlığı devam etmektedir. Türkiye bu alandaki çalışmalara karşı çıkmaktadır.

Mücadelenin Nedeni Enerji

Petrol ve doğal gaz rezervleri nedeniyle, Mısır'dan başlayarak Samandağ'daki Türkiye-Suriye deniz sınır noktasına kadar devam eden kıyı şeridinin kontrolü, Mısır, Suriye, Lübnan ve hatta Türkiye'de yaşanan ve yaşanması beklenen gelişmelerin en temel stratejik nedenidir. Mısır'da Mursi'nin iktidara gelmesine onay veren ABD, neden General Sisi'yi desteklemektedir? Mursi iktidarı ile Türkiye –Mısır ilişkilerinin çağ atladığı söylenebilir. Batı, İran tabanlı Şii zincirini kırmaya çalışırken, Türkiye'nin Mısır ve Suriye'deki Müslüman Kardeşler ve Hamas üzerinden bölgede Sünni bir zincir kurulacağı algısı doğmuştur. Bu algıyı, Türkiye'nin aslında reel duruma son derece uygun kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ile olan ciddi yaklaşması daha da güçlendirmiştir. Türkiye'nin bölgedeki stratejik yaklaşımları, sadece ABD'yi değil ciddi bir şekilde İsrail, Irak merkezi hükümeti, İran ve S. Arabistan'ı da ziyadesiyle rahatsız etmiş gözükmektedir. Eğer 2010 yılında bozulan Türkiye-İsrail ilişkileri, ortak stratejik çıkar paydasında düzelebilmiş olsaydı. Suriye ve Mısır'daki gelişmeler olmayabilirdi. Veya çabucak çözülebilirdi. ABD, İsrail ve İngiltere'nin en büyük korkusu, Mısır ve Suriye'de iktidara gelen/gelecek aynı görüşteki iktidarlar vasıtasıyla Doğu Akdeniz'in Türkiye'nin dolaylı kontrolüne girmesi olasılığıdır. Bu korkuya Türkiye'nin kuzey Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ile olası ekonomik bütünleşmesi de dâhildir. Bu gelişmeler, İsrail'in enerji ve güvenlik eksenini Türkiye'den vazgeçerek GKRY ve Yunanistan yönünde değiştirmesine neden oldu. 2010 Aralık ayında İsrail-GKRY arasında MEB anlaşması imzalandı.²

GKRY - İsrail MEB Sınırları

Leviathan bölgesi başta olmak üzere denizden petrol ve doğal gaz çıkarılması, bunların depolanması ve pazarlanması konusunda işbirliği kararı alındı. Ayrıca İsrail GKRY'den deniz ve hava üssü talep etti.

Türkiye'nin Gerçekçi Politikası Neden Eksen Değiştirdi?

Türkiye, 2007'den itibaren jeopolitik gerçeklik faktörlerine çok uygun olarak İran-Kuzey Irak-Suriye-Ürdün-Lübnan jeostratejik eksenini ekonomik ve ticari paydada birleştirmeye çalıştı. Böylece bölgede siyasi bir bütünleşme ve buna bağlı olarak güvenlik yönüyle bir istikrar sağlanabilecekti. Ancak ABD ve AB'nin lider ülkelerinin bölgedeki güvenlik ve ekonomik politikaları İsrail'in stratejik çıkarları üzerine bina edilmişti. Bu bağlamda Suriye ve İran İsrail'in en öncelikli rakipleri olarak görülüyordu. Nükleer silahlanma peşinde olmakla suçlanan ve uzun süredir

² KKTC'nin yok sayıldığı anlaşmayla, 300 milyar metreköplük doğalgaz rezervine sahip Doğu Akdeniz'de deniz sınırları belirlenmektedir

ambargo altındaki İran'a doğrudan bir müdahale dünya ve bölgesel güvenlik için çok riskliydi. Bu nedenle öncelik Suriye'ye verildi. Suriye Haydut Devlet statüsüne alındı. Suriye İran, Lübnan ve Rusya'dan koparılmalıydı. Oysa Türkiye - Suriye ilişkileri iki millet tek devlet nitelemesini hak edecek bir seviyeye çıkmıştı.³ Aslında bu süreç bozulmasaydı bölgemiz çok daha güvenli ve istikrarlı olabilirdi. Süreç neden bozuldu? Bunda en önemli faktörün 2010 yılında bozulan Türkiye-İsrail ilişkileri olduğu bir gerçektir. İsrail kadim düşmanı Suriye'nin Türkiye ile yakınlaşmasının kendi güvenliğini tehdit ettiğini açıkça gördü. Büyük bir korkuya kapıldı. Doksanlı yıllarda Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne yerleştirilmesi planlanan NATO Füze Kalkanı Projesinin Türk topraklarına konuşlandırılması dayatıldı. Böylece Türkiye'nin Rusya, İran ve Suriye ile olan iyi ilişkileri yara aldı. Türkiye bölgede güven kaybına uğradı. Ayrıca İran - Irak-Suriye - Lübnan'ın oluşturduğu Şii zincirinden Suriye'nin çıkarılması için Türkiye'nin çaba göstermesi de gerekiyordu. Suriye'nin Batı ekonomik ve siyasi sistemi ile bütünleşmesi sağlanmadan, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının kontrolü kesinlikle sağlanamazdı. Türkiye Suriye ile olan iyi ilişkilerine dayanarak bu konuda çok çaba sarf etti. Ancak bunu başaramadı. Çünkü ortada İran ve Rusya (SSCB) ile olan yarım asırlık stratejik bir ortaklık vardı. Suriye yönetimi de eksen değişimini göze alacak cesareti gösteremedi. Aslında mevcut şartlar çok uygundu. Demokrasiye geçilebilirdi. Ancak onlar da hem Suriye halkına hem de İsrail'e güvenemediler. Bu süreçte başta ABD ve Fransa olmak üzere Suriye yönetimine güven verecek adımları atmadılar. Sadece gözdağı verdiler. Böylece Suriye bugünkü iç harbe sürüklendi.

ABD ve İsrail'in korkusu sadece Türkiye'nin bölgede artan siyasi gücü ile sınırlı değildi. Bardağı taşıran son damla 2011 Temmuz ayında Çin-İrak-İran-Suriye arasında imzalanan bir anlaşma oldu. Anlaşmaya göre İran gazı bir boru hattı ile doğu Akdeniz'e akıtılacaktı.⁴ Bu proje ile Çin, İran üzerinden doğu Akdeniz'e bağlanacak ve bölgede söz sahibi bir ülke konumuna gelecekti. ABD'nin Rusya ve Çin gibi ciddi siyasi ve askeri rakiplerinin de bölgede tutunması engellenmeliydi. Suriye'de bugün yaşanan iç savaşa kadar giden ciddi ve organize demokrasi istekleri ne zaman başladı acaba? Bu anlaşmadan sadece altı ay sonra.

Mısır'da Olaylar Neden Başladı?

Mısır'da Mursi'nin iktidara gelmesi Türkiye - Mısır siyasi ve ekonomik ilişkilerini olumlu yönde etkiledi. Bu bağlamda Türkiye'nin Mısır üzerinden Lübnan, Suriye, Filistin, Hamas üzerindeki siyasi gücü göreceli olarak arttı. Mursi'nin Türkiye açısından en önemli dış politika kararı 2003 yılında

---

³ 26 Nisan 2009 tarihinde iki ülke kara kuvvetleri arasındaki dostluk, işbirliği ve güveni pekiştirmek için üç gün süren ortak bir tatbikat icra edilmiştir. Tatbikat, İsrail'in tepkisine neden olmuş ve Türkiye ile İsrail arasında bir krize neden olmuştur. Tatbikatın başladığı gün olan 27 Nisan 2009 tarihinde iki ülke arasında savunma sanayi işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bir yıl sonra 27 Nisan ve 29 Nisan 2010 tarihleri arasında ikinci ortak askerî tatbikat yapılmıştır. Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye-T%C3%BCrkiye_ili%C5%9Fkileri

⁴ Aidar Amirbek, Avrupa Birliği ve Türkmenistan: Boru Hatlarına Dayalı İşbirliği, Kaynak: Dünya Gündemi Gazetesi 21-28 Ağustos 2011

GKRY ile imzalanan MEB anlaşmasını Mart 2013 'de feshetmesi oldu. Mursi bir yıl önce de Nisan 2012'de İsrail ile doğal gaz sevk anlaşmasını uygulamadan kaldırmıştı. Mısır'ın GKRY ile olan MEB anlaşmasını feshetmesi halen sondaj yaptığı deniz alanlarının hukukiliğini göreceli olarak ortadan kaldırdı. Ayrıca GKRY - İsrail MEB anlaşmasının da bütünlüğü bozulmuş oldu. Mısır'ın GKRY ile olan MEB anlaşmasını feshetmesinde Türkiye'nin etkili olduğu değerlendirmeleri yapıldı. Böylece başta İsrail olmak üzere uzak yakın birçok ülke, Türkiye - Mısır ortaklığının bölgedeki stratejik, ekonomik ve ticari çıkarları etkileyerek siyasi ve askeri dengeleri değiştirebileceği korkusuna kapıldı. MEB anlaşmasının iptal edilmesinden iki ay sonra Mısır'da Mursi karşıtı olaylar başladı. Hiç şüphesiz Mursi'nin yönetsel açıdan son derece ciddi hataları oldu. Ancak olayları doğu Akdeniz çanağındaki tüm siyasi, ekonomik ve askeri gelişmeler ışığında değerlendirmek uygun olacaktır.

Sonuç

Özetle bugün Ortadoğu'nun Akdeniz bölgesinde yaşanan olaylar, önümüzdeki en az yüz yıllık bir yansımanın hedef ve stratejilerinden ibarettir. Mücadele, Kıbrıs, hatta Girit ve Doğu Akdeniz'in siyasi coğrafyasının yeniden belirlenmesi üzerinde yapılmaktadır. Bu bağlamda bölgenin hegemonyan güçleri ABD ve Rusya aslında bu mücadelenin baş aktörleridir. Son siyasi ve ekonomik gelişmeler Kıbrıs'ı yeniden bölgenin en stratejik coğrafyası haline getirmiştir. Çünkü ABD'nin en büyük stratejik ortağı İsrail eksen değiştirmiş ve Kıbrıs'a yönelmiştir. Hiç şüphesiz bu ikiliye Yunanistan da dâhil olacaktır. 200 yıllık Rus –Yunan ilişkisini de yabana atmamak gerekir. Akdeniz'de son tutunma noktası Suriye'yi kaybetme olasılığı Rusya'yı da aynı istikamete yönlendirmiştir. Askeri bakımdan mücadele ise deniz kuvvetleri arasında yapılacaktır. Akdeniz'de deniz gücü üstünlüğü kimde ise zafere daha yakın olacaktır. Türkiye kısa vadeli perspektiflerden uzaklaşarak uzun vadeli milli çıkarlarına uygun politikalar üretmeli ve öncelikle bölge ülkelerinin güvenini kazanmaya çalışmalıdır. Türkiye her yönüyle çok fazla siyasi karar seçenekleri ile karşı karşıyadır. Ülkemize yönelik iç ve dış dinamiklerdeki risklerin, iktidar ve muhalefetin parlamento çatısı altında birlikte karar üretmesini gerektirecek kadar yüksek olduğu değerlendirilmektedir.